

Η ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΟΣ IS - LM

Τοῦ Δρος ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ ΓΚΟΤΣΗ

Ἐπιμελητοῦ τῆς Ἑδρας Ἐφηρμοσμένης Οἰκονομικῆς τῆς Α.Β.Σ.Π.

I

Οἱ πιό γνωστὲς μακροοικονομικὲς ἀναλύσεις τῆς γενικῆς ἰσορροπίας ἐγίναν στὸ παρελθὸν μὲν ἀπὸ τὸν Leon Walras, στὶς μέρες μας δὲ ἀπὸ τοὺς ἐπιγόνους τοῦ Keynes (μετακεῦνσιανούς). Τῆ βάση τῆς μετακεῦνσιανῆς ἀναλύσεως τῆς γενικῆς ἰσορροπίας ἀποτελεῖ τὸ Ὑπόδειγμα IS - LM, τὸ ὁποῖο εἶναι ἔργο τῶν John R. Hicks καὶ Alvin H. Hansen. Οἱ συγγραφεῖς αὐτοὶ ἀποσκοποῦν μὲ τὸ ὑπόδειμά τους στὴν καλύτερη κατανόηση τῆς περιπλόκου «Γενικῆς Θεωρίας» τοῦ John M. Keynes. Ἡ ἐρμηνεία τῆς προθέσεως αὐτῆς τῶν δύο θεωρητικῶν, ὅμως, ἀμφισβητεῖται ἀπὸ τὸν Axel Leijonhufvud¹, ὁ ὁποῖος ὑποστηρίζει, ὅτι τὸ Ὑπόδειγμα IS - LM διαφέρει σὲ πολλὰ βασικὰ σημεῖα ἀπὸ τὸ ὑπόδειγμα τῆς Γενικῆς Θεωρίας. Συγχρόνως καταφέρεται τόσο ἐναντίον τῶν ὀρθοδόξων κεῖνσιανῶν ὅσο καὶ τῶν νεοκλασικῶν κριτικῶν², οἱ ὁποῖοι, ξεκινώντας ἀπὸ μιὰ λανθασμένη ἐρμηνεία τῶν μεθοδολογικῶν βασικῶν ὑποθέσεων, κατέληξαν σὲ μιὰ λανθασμένη ἀξιολόγηση τοῦ περιεχομένου τῆς κεῦνσιανῆς θεωρίας.

1. Τὸ βιβλίο τοῦ Leijonhufvud, A., *On Keynesian Economics and the Economics of Keynes*, Oxford University Press, 1968, ἦταν ἡ αἰτία γιὰ νὰ δοθεῖ τὰ τελευταῖα χρόνια μιὰ νέα ἐρμηνεία τῆς κεῦνσιανῆς θεωρίας.

2. Βλ. Hicks, J. R., *Mr. Keynes and the Classics*, *Econometrica*, V (1937); Modigliani, F., *Liquidity Preference and the Theory of Interest and Money*, *Econometrica*, XII (1944), σελ. 45 - 48; Leontief, W., *Postulates: Keynes, General Theory and the Classicists*, in: Harris, S. E., *The New Economics, Keynes Influence on Theory and Public Policy*, New York 1950, σελ. 232 - 242; Patinkin, D., *Involuntary Unemployment and the Keynesian Supply Function*, *Economic Journal* LIX (1949), σελ. 360 - 383; ἐπίσης: *Keynesian Economics and the Quantity Theory*, in: Kurihara, K., (ed.), *Postkeynesian Economics*, New Brunswick, N. J., (1954), σελ. 123 - 152; Pigou, A. C., *The Classical Stationary State*, *Economic Journal* LIII (1943), σελ. 343 - 351; ἐπίσης: *Economic Progress in a Stable Environment*, *Economica*, XIV (1947), σελ. 180 - 188.

Με την άφομοίωση εξάλλου τῆς ἀρχικῆς κενύσιανῆς προσεγγίσεως στό Ὑπόδειγμα IS - LM δημιουργήθηκαν οἱ προϋποθέσεις γιά τοὺς κριτικούς τοῦ Keynes στήν «Keynes and the Classics - Debatte» νά ἀποδείξουν ὅτι τὸ κλασικὸ ὑπόδειγμα καὶ ὄχι τὸ κενύσιανὸ εἶναι τὸ γενικώτερο καὶ ἔτσι νά ἀποκρούσουν τὸν ἰσχυρισμὸ τοῦ Keynes ὅτι ἡ κλασικὴ θεωρία εἶναι ἀπλῶς μιὰ εἰδικὴ περίπτωση τῆς γενικῆς του θεωρίας ¹.

Ἡ θέση τοῦ Keynes, ὅτι εἶναι δυνατό νά υπάρξει σταθερὴ ἰσορροπία καὶ σὲ κατάσταση ὑποαπασχολήσεως, ἀποτελεῖ τὸν κύριον στόχον τῶν νεοκλασικῶν κριτικῶν πάνω στό Ὑπόδειγμα IS - LM. Ἡ κριτικὴ αὐτὴ ἀπευθύνεται καὶ πρὸς τοὺς δύο τύπους τοῦ ὑποδείγματος. Ὁ ἓνας τύπος ὑποθέτει σταθεροὺς ἐργατικoὺς μισθοὺς πρὸς τὰ κάτω, ὁ ἄλλος εὐκαμπτοὺς. Ἡ ὑπόθεση τῶν σταθερῶν μισθῶν στό Ὑπόδειγμα IS - LM εἶναι δυνατό νά ὀδηγήσει σὲ ἰσορροπία μὲ ὑποαπασχόληση. Τοῦτο ὅμως θὰ συμβεῖ, κάτω ἀπὸ τὶς ἴδιες προϋποθέσεις, καὶ μὲ τὸ νεοκλασικὸ ὑπόδειγμα. Συνεπῶς, κατὰ τοὺς νεοκλασικοὺς, συνάγεται ὅτι τὸ Ὑπόδειγμα IS - LM μὲ σταθεροὺς μισθοὺς δὲν προσφέρει τίποτε τὸ νεώτερο στὴ θεωρία τῆς γενικῆς ἰσορροπίας.

Ἐξάλλου, ἂν ὑποθέσουμε εὐκαμπτοὺς μισθοὺς στό Ὑπόδειγμα IS - LM, θὰ ὀδηγηθοῦμε κατὰ τοὺς νεοκλασικοὺς σὲ ἰσορροπία μὲ ὑποαπασχόληση μόνο στήν περίπτωση ποὺ θὰ ἐξουδετερωθεῖ τὸ «Ἀποτέλεσμα Ρίγου» (Rigou - Effect) καὶ οἱ ἐπιδράσεις τοῦ τόκου (Keynes - Effect) ². Μιὰ τέτοια ὑπόθεση ὅμως δὲν εἶναι δυνατό νά σταθεῖ ἐμπειρικὰ καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ θὰ ἀξίονε τὴ διχοτόμηση τοῦ ὑποδείγματος σὲ δύο τομεῖς, πραγματικὸ καὶ νομισματικὸ, οἱ ὅποιοι μεταξὺ τους εἶναι ἄσχετοι ³.

Στὴν ἐργασία μας αὐτὴ θὰ ἀσχοληθοῦμε μὲ τὴν κριτικὴ τῶν νεοκλασικῶν ⁴ ἐπὶ τοῦ Ὑποδείγματος IS - LM καὶ θὰ δείξουμε τὸ μηχανισμό μὲ τὸν ὁποῖο οἱ νεοκλασικοὶ ἀσκοῦν τὴν κριτικὴ τους. Ἰδιαιτέρως θὰ γίνῃ προσπάθεια νά ἐπισημανθεῖ ἡ σημασία τοῦ νόμου τοῦ Walras γιά τὴ νεοκλασικὴ κριτικὴ.

II

Ὁ νόμος τοῦ Walras ¹ βασίζεται στὴ δυνατότητα τῶν οἰκονομικῶν μο-

1. Βλ. Keynes, J. M., The General Theory of Employment, Interest, and Money, Macmillan, London 1936, σελ. VII.

2. Τὰ δύο ἀποτελέσματα «Rigou - Effect» καὶ «Keynes - Effect» ἀποτελοῦν ἀποσπάσματα τῆς γενικώτερης ἔννοιας τοῦ Patinkin «Real Balance Effect» μὲ τὴ βοήθεια τῆς ὁποίας ἀναλύονται οἱ μεταβολὲς τοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν ἐπὶ τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος.

3. Βλ. Kuenne, R. E., The Theory of General Economic Equilibrium, Princeton, New Jersey 1963, σελ. 359 κ. ἄκ.

4. Χρησιμοποιεῖται κυρίως ἡ ἐπιχειρηματολογία τοῦ Kuenne, R. E. Βλ. ἀν.

νάδων νά πραγματοποιήσουν περικοπές τῶν δαπανῶν τους. Ἡ περίπτωση αὐτή ὅμως εἶναι δυνατό νά ἐλεγχθεῖ μόνο μέ αὐστηρά δυναμικές ὑποθέσεις. Στή συνέχεια θά προσπαθήσουμε νά δείξουμε ὅτι ἡ νεοκλασική ἀπόρριψη τῆς ἰσορροπίας κάτω ἀπό ὑποαπασχόληση εἶναι δυνατή μόνο στήν περίπτωση πού θά παραμεληθοῦν οἱ δυναμικές ὑποθέσεις τοῦ Keynes.

Κατά τὸν παραδεδεγμένο ὀρισμό, ὑποαπασχόληση ὑπάρχει ὅταν σέ ἕνα δεδομένο ὕψος τοῦ πραγματικοῦ μισθοῦ προσφέρεται περισσότερη ἐργασία ἀπὸ ὅ,τι ζητεῖται. Δηλαδή ὁ πραγματικός μισθὸς πού ἐπικρατεῖ στήν ἀγορά συντελεστῶν παραγωγῆς εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν πραγματικὸ μισθὸ πού ἐκκαθαρίζει τὴν ἀγορά. Σέ ἰσορροπία μέ ὑποαπασχόληση τὸ σύστημα ἐρχεται τότε μόνο, ὅταν δὲν ἐνεργήσουν οἱ ἐνδογενεῖς δυνάμεις τῆς ἀγορᾶς, ὥστε νά ἰσορροπήσουν τὸν ἰσχύοντα μέ τὸν ἐκκαθαρίζοντα τὴν ἀγορά πραγματικὸ μισθὸ, πράγμα πού θά εἶχε ὡς συνέπεια τὴν ἐξοδο τῆς οἰκονομίας ἀπὸ τὴν κατάσταση τῆς ὑποαπασχολήσεως.

Ἐρωτᾶται, ὅμως, κατὰ πόσο μιὰ τέτοια κατάσταση εἶναι δυνατό νά ὀνομασθεῖ ἰσορροπία. Χωρὶς ἀμφιβολία, στήν περίπτωση αὐτή, οἱ ἐργαζόμενοι δὲν εὐρίσκονται ἐπὶ τῆς καμπύλης τους προσφορᾶς ἐργασίας, καὶ τοῦτο διότι τὸ διαπραγματεῖόμενο μέγεθος τῆς ἀγορᾶς τὸ ὀρίζει ἡ ζήτηση, ἀφοῦ ἀποτελεῖ καὶ τὴ στενότερη πλευρὰ τῆς ἀγορᾶς. Ἐτσι λοιπόν, μπορούμε νά συμπεράνουμε, ὅτι κάτω ἀπὸ αὐτὲς τὶς συνθήκες, οἱ προσδοκίες τῶν ἐργαζομένων δὲν ἱκανοποιοῦνται. Συνεπῶς, ἐὰν ὀρίσουμε ὡς ἰσορροπία μιὰ κατάσταση στήν ὁποία οἱ προσδοκίες ὄλων τῶν μετόχων τῆς ἀγορᾶς ἐκπληρώνονται, τότε δὲν εἶναι δυνατό νά ὑπάρξει ἰσορροπία κάτω ἀπὸ συνθήκες ὑποαπασχολήσεως. Τουναντίον, ἐὰν προσανατολίσει κανεὶς τὴν ἔννοια τῆς ἰσορροπίας πρὸς μιὰ σταθερότητα τῶν ἐξαρτημένων μεταβλητῶν σέ διαδοχικές περιόδους, τότε ἐπιτρέπεται νά μιᾷ γιὰ ἰσορροπία μέ ὑποαπασχόληση.

Οἱ παλαιότεροι ἀπὸ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Keynes καὶ οἱ νεοκλασικοὶ κριτικοὶ ἀπέδωσαν στὸ πρόβλημα τῆς ὑπάρξεως ἰσορροπίας κάτω ἀπὸ ὑποαπασχόληση μεγάλη σημασία. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο θά γίνῃ προσπάθεια νά δείξουμε κάτω ἀπὸ ποιὲς προϋποθέσεις καὶ στοὺς δύο τύπους τοῦ IS - LM Ὑποδείγματος εἶναι δυνατό νά ὀδηγηθοῦμε σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση. Σ' αὐτὴ τὴν προσ-

1. Ὁ νόμος τοῦ Walras ἐξάγεται ἀπὸ τὶς σωρευτικές περικοπές τῶν δαπανῶν ὄλων τῶν οἰκονομικῶν μονάδων καὶ μᾶς λέγει ὅτι τὸ ἄθροισμα τῆς προσφορᾶς χρήματος καὶ τῆς συνολικῆς χρηματικῆς προσφορᾶς σέ ἀγαθὰ καὶ συντελεστὲς παραγωγῆς ἰσοῦται μέ τὴ ζήτηση χρήματος σὺν τὴν συνολικὴ χρηματικὴ ζήτηση γιὰ ἀγαθὰ καὶ συντελεστὲς παραγωγῆς, δηλ.

$$M^a + \sum_{i=1}^a p_i x_i^a = L + \sum_{i=1}^n p_i x_i^n$$

πάθεια θα ακολουθήσουμε δύο δρόμους. Πρώτο, θα δείξουμε πώς έπειτα από μιὰ διαταραχή τῆς ἰσορροπίας ἐμφανίζεται ὑποαπασχόληση καὶ στοὺς δύο τύπους τοῦ IS - LM 'Υποδείγματος' καὶ δεύτερο, θα ἐξετάσουμε γιὰ κάθε τύπο χωριστά, ἐὰν ὑπάρχουν δυνάμεις ποὺ έπειτα ἀπὸ τὴ διαταραχὴ νὰ ἐπενεργοῦν γιὰ τὴν ἐπαναφορὰ στὴν ἀρχικὴ ἰσορροπία ἢ κάτω ἀπὸ ποιῆς προϋποθέσεις οἱ δυνάμεις αὐτὲς δὲν ἐμφανίζονται.

III

Ἐποθέτουμε ὅτι ἡ ἀρχικὴ ἰσορροπία διαταράσσεται ἀπὸ μιὰ γενικὴ πτώση τῶν προσδοκῶν τῶν ἐπιχειρηματιῶν ποὺ ἔχει ὡς συνέπεια τὴ μείωση τῆς ζητήσεως γιὰ κεφαλαιουχικὰ ἀγαθὰ¹. Ἀκολουθεῖ ἓνα πλεόνασμα προσφορᾶς στὶς ἀγορὲς ἀναγκῶν, ποὺ ὀδηγεῖ τοὺς ἐπιχειρηματίες, ἐξαιτίας τῶν μειωμένων χρηματοδοτικῶν τῶν ἀναγκῶν, στὴν προσφορὰ λιγότερων Ἀξιῶν στὰ χρηματιστήρια, πράγμα ποὺ ἔχει ὡς συνέπεια τὴ δημιουργία ἑνὸς πλεονάσματος ζητήσεως τίτλων. Αὐτὸ τὸ πλεόνασμα ζητήσεως ὀδηγεῖ στὴν ἀνύψωση τῶν τιμῶν τῶν χρεογράφων καὶ στὴ μείωση τοῦ ἐπιπέδου τοῦ τόκου. Ὁ τόκος ὅμως δὲν θὰ μειωθεῖ τόσο πολὺ, ὥστε νὰ ἐξαφανίσει πλήρως τὸ πλεόνασμα προσφορᾶς στὶς ἀγορὲς ἀγαθῶν. Καὶ τοῦτο ἐπειδὴ, ἐξαιτίας τῆς εὐαισθησίας τῆς προτιμήσεως ρευστότητος ὡς πρὸς τὸν τόκο, ἓνα μέρος τῶν ζητουμένων χρεογράφων ἀπὸ τὸ κοινὸ θὰ προέλθει ἀπὸ τὰ ἀποθέματα τῶν κερδοσκόπων οἱ ὅποιοι θεωροῦν τὸ νέο ἐπίπεδο τοῦ τόκου χαμηλότερο ἀπὸ τὸ μακροπρόθεσμα ἀναμενόμενο καὶ γι' αὐτὸ ἐπιθυμοῦν νὰ διακρατήσουν τὰ περιουσιακά τους στοιχεῖα σὲ μετρητὰ ἀντὶ τῶν χρεογράφων. Οἱ κερδοσκόποι ἐμποδίζουν μιὰ πτώση τοῦ τόκου τῆς ἀγορᾶς ἕως τὸ νέο φυσικὸ τόκο ὁ ὅποιος ἀνταποκρίνεται στὶς ἀπαισιόδοξες προσδοκίες τῶν ἐπιχειρηματιῶν. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἐμποδίζει μὲ τὴ σειρά του τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ πλεονάσματος προσφορᾶς στὶς ἀγορὲς ἀγαθῶν, ἀπέναντι στοῦ ὁποῖο τώρα βρίσκεται ἓνα πλεόνασμα ζητήσεως γιὰ μετρητὰ.

Τὸ πραγματικὰ νέο στὸ κενσκιανὸ ὑπόδειγμα εἶναι ὅτι ἡ ἰσορροπία δὲν ἀποκαθίσταται μὲ μιὰ μετάθεση τῆς σχέσεως τῶν τιμῶν γιὰ μετρητὰ καὶ γιὰ ἀγαθὰ, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπιβράδυνση τῆς παραγωγῆς ἢ ὁποῖα ἀπομακρύνει μὲν τὸ πλεόνασμα προσφορᾶς στὶς ἀγορὲς ἀγαθῶν, δημιουργεῖ ὅμως ταυτόχρονα ἓνα ἔλλειμμα ζητήσεως στὶς ἀγορὲς συντελεστῶν παραγωγῆς. Ἡ σωρευτικὴ διαδικασία προσαρμογῆς τῶν ποσοτήτων παίρνει ἓνα τέλος ὅταν τὸ πλεόνασμα παραγωγῆς στὶς ἀγορὲς ἀγαθῶν ἐκλείψει καὶ ἡ προσφορὰ χρήματος γιὰ κερδο-

1. Leijonhufvud, A., On Keynesian Economics and the Economics of Keynes, Oxford University Press, 1968, σελ. 86 ἀκ.

σκοπικούς σκοπούς προσαρμοσθεί πρὸς τὸ ὕψος τῆς ζητήσεως χρήματος γιὰ τοὺς σκοπούς αὐτοὺς.

Ἐάν τὴν πλεόνασμα προσφορᾶς στὴν ἀγορὰ ἐργασίας εἶναι δυνατόν νὰ ληφθεῖ σὰν κατάσταση ἰσορροπίας (κατὰ τὸν δεῦτερο ὄρισμό ποὺ δώσαμε), αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ἂν θὰ ἐπιδράσουν οἱ ἐνδογενεῖς δυνάμεις ποὺ ἀναφέραμε γιὰ νὰ ἀπομακρύνουν ἢ ὄχι τὸ σύστημα ἀπὸ αὐτὴ τὴν κατάσταση. Στὸν τύπο τοῦ IS - LM Ὑποδείγματος μὲ σταθεροὺς μισθοὺς ὑπάρχει μιὰ ἰσορροπία, ἐπειδὴ οἱ ἐργαζόμενοι δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ ἐπηρεάσουν τὸν ἰσχύοντα πραγματικὸ μισθὸ καὶ συνεπῶς δὲν ὑπάρχουν δυνάμεις ποὺ νὰ ὀδηγήσουν σὲ ἰσορροπία μὲ πλήρη ἀπασχόληση στὶς ἀγορὲς συντελεστῶν παραγωγῆς στὶς ἀγορὲς ἀγαθῶν καὶ στὴν ἀγορὰ χρήματος.

IV

Οἱ νεοκλασικοὶ κριτικοὶ τοῦ IS - LM Ὑποδείγματος ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ τύπος τοῦ ὑποδείγματος ποὺ ὑποθέτει σταθεροὺς μισθοὺς εἶναι ἀπλῶς μιὰ παραλλαγή τῆς ἤδη «ὑπάρχουσας νεοκλασικῆς ὑποπεριπτώσεως τῶν σταθερῶν χρηματικῶν μισθῶν»¹. Γιατί, ἂν ὑποθέσουμε σὲ ἓνα γενικὸ ὑπόδειγμα ἰσορροπίας σταθεροὺς χρηματικὸς μισθοὺς, τότε θὰ ὀδηγηθοῦμε ἐπίσης σὲ ἰσορροπία μὲ ὑποαπασχόληση, ὅπως ἀποδείχνει ὁ ἀκόλουθος συλλογισμὸς :

Ὑποθέτουμε ὅτι σὲ ἓνα Patinkin - Ὑπόδειγμα ἐπικρατεῖ στὴν ἀρχικὴ κατάσταση πλήρης ἀπασχόληση σὲ συνδυασμὸ μὲ σταθεροὺς χρηματικὸς μισθοὺς καὶ εὐκαμπτες τιμές. Ἐάν τὴν γιὰ κάποιον λόγο, π.χ. ὡς ἀποτέλεσμα μιᾶς τρομερῆς πυρκαϊᾶς², ἢ ὀνομαστικῆς ποσότητος τοῦ χρήματος μειωθεῖ στὸ ἥμισυ τῆς, τότε αὐτόματα δημιουργεῖται ἓνα πλεόνασμα ζητήσεως γιὰ μετρητά. Τοῦτο θὰ ἔχει σὰν ἀποτέλεσμα τὴ μεταβολὴ τῆς διακρατήσεως πραγματικῶν μετρητῶν σὲ ὅλες τὶς ἀγορὲς, ἐπειδὴ ἡ ζήτησις γιὰ ἀγαθὰ, συντελεστῆς παραγωγῆς καὶ πραγματικὰ μετρητά μειώνεται. Οἱ τιμὲς σὲ ὅλες τὶς ἀγορὲς ἀγαθῶν θὰ ἀρχίσουν νὰ κατεβαίνουν ἕως ὅτου ἡ προσφορὰ ἰσορροπήσει πρὸς τὴ ζήτησις. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἐργατικοὶ μισθοὶ εἶναι σταθεροί, παραμένει τὸ πλεόνασμα προσφορᾶς στὴν ἀγορὰ ἐργασίας, ἀπέναντι στὸ ὅποιο, στὴ νέα κατάσταση ἰσορροπίας, βρίσκεται ἓνα πλεόνασμα ζητήσεως γιὰ μετρητά. Σταθεροὶ μισθοὶ ὀδηγοῦν συνεπῶς σὲ ἰσορροπία μὲ ὑποαπασχόληση³ καὶ στὰ νεοκλασικὰ ὑποδείγματα ἰσορροπίας.

1. Kuenne, R. E., σελ. 356.

2. Τὸ παράδειγμα εἶναι τοῦ R.W. Clower, A Reconsideration of mikrofoundations of Monetary Theory, εἰς Monetary Theory, Harmondworth 1969, σελ. 204.

3. Τὸ ὅτι καὶ στὰ δύο ὑποδείγματα ὀδηγηθήκαμε, κάτω ἀπὸ τὶς ἴδιες προϋποθέσεις, στὰ ἴδια ἀποτελέσματα δὲν σημαίνει κατ' ἀνάγκη ὅτι μποροῦν καὶ νὰ ταυτισθοῦν. Πρβλ. Leijonhufvud, A., σελ. 111 κ. ἀκ.

Σημειωτέον ότι και στις δύο προσεγγίσεις ή περίπτωση της ύποαπασχολήσεως βασίζεται σε εξωγενείς περιορισμούς, δηλαδή στην υπόθεση των σταθερών μισθών. Συνεπώς ή θεωρία της ισορροπίας επικαλείται την ύπαρξη εξωοικονομικών φαινομένων, τα όποια δεν είναι δυνατό να έρμηνευθούν με τη βοήθεια των παραδοσιακών υπόδειγμάτων άριστοποιήσεως.

Με βάση τη νεοκλασική επιχειρηματολογία, τὸ Ὑπόδειγμα IS - LM με σταθερούς μισθούς οδηγεί σε λύσεις στις όποιες, κάτω από τις ίδιες προϋποθέσεις, οδηγεί και τὸ γενικό νεοκλασικό υπόδειγμα ισορροπίας. Ἡ προσπάθεια εξάλλου να αποδείξει κανείς (προφανώς για να διασωθεί ή τιμή του Keynes) ότι στο Ὑπόδειγμα IS - LM υπάρχει ισορροπία σε ύποαπασχόληση και χωρίς την υπόθεση των σταθερών μισθών θα οδηγούσε, κατ' ανάγκη, στην παραδοχή της γνώμης των νεοκλασικών, ότι ὁ δεύτερος τύπος τοῦ Ὑποδείγματος IS - LM, ὁ ὁποῖος ἀναπτύχθηκε με βάση τὸ 19. Κεφ. (Changes in Money - Wages) τῆς Γενικῆς Θεωρίας, ἀποτελεῖ τὸν πυρήνα τῆς κεύνσιανῆς θεωρίας ¹.

V

Εἶναι οἱ χρηματικοὶ μισθοὶ εὐκαμπτοί, τότε οἱ ἐργαζόμενοι θὰ προσπαθήσουν να ἀντιμετωπίσουν τὸ πλεόνασμα προσφορᾶς στὴν ἀγορὰ ἐργασίας με μιὰ μείωση τοῦ ὀνομαστικοῦ τους μισθοῦ. Ἡ μείωση τῶν μισθῶν δὲν οδηγεί στὴ μείωση τοῦ πραγματικοῦ μισθοῦ και μ' αὐτὸ στὴν ἐξαφάνιση τῆς ύποαπασχολήσεως μόνο στὴν περίπτωση πὸυ μειώνονται και οἱ τιμές ταυτόχρονα. Οἱ χαμηλότερες τιμές οδηγοῦν στὴν ὕψωση τῶν πραγματικῶν χρηματικῶν μισθῶν και ἔπειτα στὴ δημιουργία ἑνὸς πλεονάσματος προσφορᾶς σε μετρητά. Αὐτὲς οἱ διαταραχὲς στο νομισματικό τομέα, πὸυ προῆλθαν ἀπὸ τὴν πτώση τῶν τιμῶν, εἶναι δυνατό να μεταφερθοῦν στον πραγματικό τομέα βασικά με δύο μηχανισμοὺς μεταβίβάσεως. Ἄφ' ἑνὸς μὲν σε περίπτωση πὸυ τὸ κοινὸ θὰ χρησιμοποιήσει τὸ πλεόνασμα σε μετρητά για τὴν ἀγορὰ χρεωγράφων, ὁπότε θὰ ἀνεβεί ή τιμή τους και συνεπὼς θὰ ἔχουμε μιὰ πτώση τοῦ ἐπιπέδου τοῦ τόκου (ἐπίδραση τοῦ τόκου), ἀφ' ἑτέρου δὲ ἂν χρησιμοποιήσει τὸ πλεόνασμα για τὴν ἀγορὰ ἀγαθῶν, ὁπότε θὰ αὐξηθεῖ ἀμέσως ή ζήτηση στις ἀγορὲς ἀγαθῶν (ἀποτέλεσμα — Ρίγου). Ἡ αὐξηση τῆς ζήτησεως προκαλεῖ τὴν ἐπέκταση τῆς παραγωγῆς, πὸυ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν αὐξηση τῆς ζήτησεως για ἐργασία, ή ὁποία θὰ οδηγήσει τελικά στὴν ἐξάλειψη τῆς ύποαπασχολήσεως.

Ἴσορροπία σε κατάσταση ύποαπασχολήσεως εἶναι δυνατό να ὑπάρξει συνεπὼς στο IS - LM Ὑπόδειγμα με εὐκαμπτοὺς ἐργατικούς μισθοὺς μόνο στὴν

1. Τὸ γεγονός ότι ή εὐκαμπσία τῶν χρηματικῶν μισθῶν, κατὰ τὸν Keynes, δὲν συντελεῖ ὅπωςδήποτε στὴν ἐξαφάνιση τοῦ πλεονάσματος στὴν προσφορὰ ἐργασίας, θεωρεῖται ὡς ή σημαντικότερη συμβολή του στὴ θεωρία τῆς γενικῆς Ἴσορροπίας ἔναντι τῶν νεοκλασικῶν. Βλ. Kuenne, R. E., σελ. 347.

περίπτωση πού οί μεταβολές τής πραγματικῆς ποσότητος τοῦ χρήματος δέν μεταφερθοῦν στὸν πραγματικὸ τομέα τῆς οἰκονομίας διαμέσου τῶν ἐπιδράσεων τοῦ τόκου ἢ τοῦ ἀποτελέσματος— Ρίγου ¹. Αὐτὴ ὅμως ἡ ἀκραία ὑπόθεση θά ἀπαιτοῦσε, ὅπως ἀναφέρθηκε καὶ παραπάνω, τὴν ὀλοκληρωτικὴν διχοτόμηση τοῦ ὑποδείγματος σὲ ἕναν πραγματικὸ καὶ ἕναν νομισματικὸ τομέα. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ IS - LM Ὑπόδειγμα μὲ εὐκαμπτοὺς μισθοὺς μόνο σ' αὐτὴ τὴν ὀριακὴν περίπτωσιν μπορεῖ νὰ παρουσιάσει μιὰ ἰσορροπία στὴν κατάστασιν ὑποαπασχολήσεως, φαίνεται δικαιολογημένη ἡ κριτικὴ τῶν νεοκλασικῶν πάνω στὴν κενυσιανὴ θεωρία. «Στὸν τομέα τῆς στατικῆς γενικῆς θεωρίας τῆς ἰσορροπίας, ὅπου ἡ ὑπαρξὴ τῶν ἀλληλοσυγκρουομένων δυνάμεων, ὅσο ἀδύνατες καὶ ἂν εἶναι, ἀρκοῦν γιὰ νὰ ἐπιφέρουν πλήρη ἀπασχόληση, ἢ προσφορά του (τοῦ Keynes) ἦταν βασικὰ μιὰ ἀποτυχία ².

VI

Συμπερασματικὰ μπορεῖ νὰ λεχθεῖ, ὅτι ἀπὸ τὶς διαπιστώσεις πού ἔγιναν σχετικὰ μὲ τὶς ἐπιδράσεις τοῦ τόκου καὶ τοῦ ἀποτελέσματος Ρίγου (Real - Balance Effect), ἡ ὑποαπασχόληση — ὡς πλεόνασμα προσφοράς στὴν ἀγορὰ ἐργασίας — περιέχει, ἀκόμη καὶ κάτω ἀπὸ τὶς ὑποθέσεις τοῦ Keynes, δυνάμεις, οἱ ὁποῖες ὁδηγοῦν στὴν ἀποκατάστασιν τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως. Οἱ κριτικοὶ τοῦ Keynes δέν ὑποστηρίζουν βεβαίως ὅτι ἡ πλήρης ἀπασχόληση ἐπιτυγχάνεται αὐτομάτως. Στὴ διατύπωση τῶν ἀπόνεων τους περιορίζονται στὴ θέση, ὅτι ἡ ἰσορροπία κάτω ἀπὸ ὑποαπασχόληση εἶναι ἀσταθῆς, ἀκόμη καὶ ἂν παραμεληθοῦν οἱ μακροπρόθεσμες ἐπιδράσεις. Ἡ περίπτωσιν τῶν σταθερῶν πρὸς τὰ κάτω μισθῶν εἶναι τόσο γιὰ τὴ νεοκλασικὴ ὅσο καὶ γιὰ τὴν κενυσιανή.

1. Ὁ H. G. Johnson χαρακτήρισε τὴ σημασία τοῦ «Ἀποτελέσματος— Ρίγου» ὡς ἑξῆς : «Κατὰ τὴ γνώμη μου, ἀντίθετα μὲ τὴ γνώμη ὄλων τῶν κενυσιανῶν, θά ἔπρεπε νὰ προσθέσω ὅτι τὸ Ἀποτέλεσμα—Ρίγου τελικὰ ἀπορρίπτει τὴ θέση τῶν κενυσιανῶν ὅτι ἡ ἰσορροπία σὲ ὑποαπασχόληση δέν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἀκαμψίας τῶν μισθῶν (...). Αὐτὴ ἡ κριτικὴ ἔχει μεγάλη σημασία σὲ ἕνα εὐρύτερο πλαίσιο, πράγμα πού ἀποτελεῖ τὴ συνέπεια τοῦ προκλητικοῦ τρόπου μὲ τὸν ὅποιο ὁ Keynes παρουσίασε τὴ θεωρία του ὡς μιὰ γενικὴ θεωρία, τῆς ὁποίας ἡ κλασικὴ θεωρία ἀποτελεῖ μιὰ εἰδικὴ περίπτωσιν. Ἀποδείχεται τελικὰ ὅτι ἡ θεωρία τοῦ Keynes εἶναι μιὰ εἰδικὴ περίπτωσιν τῆς κλασικῆς ἢ ἀκριβέστερα τῆς νεοκλασικῆς θεωρίας. «Monetary Theory and Keynesian Economics, Εἰς : Johnson, H.G., Money, Trade and Economic Growth, Λονδίνο 1965, σελ. 119-120.

Τὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ ἀπὸ τὸ σύγγραμμα τοῦ Johnson δείχνει καθαρὰ ὅτι ἀκόμη καὶ ἕνας καλοπροαίρετος κριτικὸς εἶναι δυνατὸ νὰ ἀμφισβητήσῃ τὴ θεωρητικὴ πρωτοτυπία τοῦ στατικοῦ Short — Run — Ὑποδείγματος τοῦ Keynes, ἐπειδὴ ἐσφαλμένα τὸ ταυτίζει μὲ τὸ IS - LM Ὑπόδειγμα.

2. Kuenne, R.E.. σελ. 361.

ἐπιχειρηματολογία χωρίς μεγάλη σημασία, ἐπειδὴ ἀποτελεῖ μὰ ἀπὸ τὶς πολλὰς περιπτώσεις ποὺ θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ ὑπάρξει σταθερὴ ἰσορροπία σὲ ὑποαπασχόληση. Ὁ Keynes καὶ οἱ μετακεϋνσιανοὶ θεωρητικοὶ μὲ τὸ Ὑπόδειγμα IS - LM θέλησαν νὰ ἀποδείξουν ὅτι ἀκόμη καὶ κάτω ἀπὸ συνθήκες ἀνταγωνισμοῦ στὴν ἀγορὰ ἐργασίας εἶναι δυνατὸ νὰ ὑπάρξει διαρκὴς ὑποαπασχόληση. Τοῦτο ὁμῶς ἀμφισβητοῦν οἱ νεοκλασικοὶ, οἱ ὅποιοι βεβαίως δὲν ἀρνοῦνται τὴν περίπτωσι τῆς παροδικῆς ὑποαπασχολήσεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Clower, R. W., A Reconsideration of Microfoundations of Monetary Theory, in : Monetary Theory, Harmondsworth 1969.
2. Hicks, J. R., Mr. Keynes and the «Classics», (1937), in : J. R. Hicks, Critical Essays in Monetary Theory, Oxford 1967.
3. Johnson, H. G., Monetary Theory and Keynesian Economics, in : H. G. Johnson, Money, Trade and Economic Growth, London 1961.
4. Keynes, J. M., The General Theory of Employment, Interest and Money, Macmillan, London 1936.
5. Kuenne, R. E., The Theory of General Economic Equilibrium. Princeton, New Jersey 1963.
6. Leijonhufvud, A., On Keynesian Economics and the Economics of Keynes, Oxford University Press, London 1968.
7. Leontief, W., Postulates: Keynes' General Theory and the Classicists, in: Harris, S. E., The New Economics, Keynes' Influence on Theory and Public Policy, New York 1950, p.p. 232 - 242.
8. Modigliani, F., Liquidity Preference and the Theory of Interest and Money, Econometrica, XII (1944), p.p. 45 - 48.
9. Patinkin, D., Keynesian Economics and the Quantity Theory, in : K. Kurihara, Postkeynesian Economics, New Brunswick 1954, p.p. 123 - 152.
10. Patinkin, D., Involuntary Unemployment and the Keynesian Supply Function, Economic Journal LIX (1949), p.p. 360 - 383.
11. Pigou, A. C., Economic Progress in a stable Environment, Economica, XIV (1947), p.p. 180 - 188.
12. Pigou, A. C., The Classical Stationary State, Economic Journal LIII (1943), p.p. 343 - 351.